

Наталія СУШИК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0001-9878-9115
e-mail: nataliasushyk@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ

Анотація. У статті обґрунтовано сутність, ознаки, основні функції, класифікацію сім'ї в соціалізації особистості. Визначено особливості сім'ї як ефективного мікрофактора соціалізації: 1) спрямованість на сімейне щастя та благополуччя; 2) спільність сімейних цінностей, ціннісних орієнтацій, переконань, норм, правил, зразків поведінки; 3) демократичний стиль управління та спілкування в сім'ї; 4) соціально-рольова адаптованість; 5) взаємна моральна та матеріальна відповідальність членів сім'ї; 6) високий рівень фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я сім'ї; 7) гідність, толерантність, доброзичливість, чесність, емпатійність, тактовність у сімейних міжособистісних взаєминах; 8) ефективність

вирішення різних життєвих ситуацій задля інтересів сім'ї; 9) спільне проведення цікавого, змістовного сімейного дозвілля; 10) розвиток, збереження сімейних традицій.

Обґрунтовано компетентнісний підхід у реалізації технології соціального виховання «Батьківство в радість» батьків дітей дошкільного віку на основі партнерства фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, педагогічних працівників із метою соціальної підтримки сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини або перебувають у цих умовах.

Ключові слова: соціалізація, сім'я, виховний потенціал, особливості сім'ї, партнерство, батьківство, компетентність батьків.

Nataliia SUSHYK,
candidate of Pedagogical sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Social Work and Pedagogy
of the Higher School
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9878-9115
e-mail: nataliasushyk@gmail.com

SPECIFICS OF INFLUENCE OF THE FAMILY ON SOCIALIZATION OF THE CHILD

Abstract. This article states the family as a small, social group of individuals, built on a ground of marriage, blood relation, family relations, adoption or other forms (care, patronage) of putting children under care, members of which are live together, connected by common everyday life, common moral and social responsibility, common forming and executing social and cultural, economical and other needs. Family describes as put together social roles, norms, rules, examples of behavior, rules and duties that regulate the relationships between spouses, children and parents, siblings and other relative. Described the role of the family in socialization of personality and classification of the family by deferent criteria.

Stated the function of the family in effective micro factor in socialization of personality: 1) concentrating on families happiness and well being; 2) united family values; 3) democratic style of management and communication in the family; 4) social role adaptation; 5) common moral

and financial responsibility of the family; 6) high level of physical, psychological, spiritual, social health of the family; 7) dignity, tolerance, benevolence, honesty, empathy, tact in family interpersonal relationships; 8) effectiveness of solving different family problems; 9) joint conducting of interesting, meaningful family activity; 10) development, preservation of family traditions.

Stated competent way in realization of technology of social development "Parenthood in joy" by parents of preschool children on the base of partnership of parents with the help of specialists of social work in order of social support of the families that are in a high risk of difficulty family situations.

Key words: socialization of individual, factors of socialization of individual, family, function, teaching potential, features, classification of the family, partnership, technology of social education of personality, parenthood, competent parenthood.

Постановка проблеми. Соціалізація людини – це тривалий, багатфакторний, складний, неперервний, динамічний, варіативний процес, що передбачає соціально інтеграцію та адаптацію індивіда до соціального середовища, здобуття особистістю компетентностей (життєвої, здоров'язбережувальної, комунікативної, соціальної, правової, економічної, дозвільної та інших), здатності ефективно здійснювати освітню, професійну та інші види діяльності.

Соціалізація людини відповідно до віку досягнення повноліття поділяється на два етапи: 1) первинна; 2) вторинна. Ефективність соціалізації, згідно з науковою позицією А. В. Мудрика, залежить від спрямованості впливу різних факторів. Фактори соціалізації людини класифікуються на *внутрішні та зовнішні*. *Зовнішні* умовно можна об'єднати в чотири групи: *мегафактори* (всесвіт, планета, людська цивілізація), *макрофактори* (країна, етнічна група, суспільство, держава), *мезофактори* (регіон, тип поселення (місто, село, селище), засоби масової комунікації, субкультура), *мікрофактори* (сім'я, група ровесників, заклади освіти, державні, громадські, благодійні, релігійні організації) (Мудрик, 2003, с. 10–11).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Із метою обґрунтування особливостей впливу сім'ї на соціалізацію особистості нами було проаналізовано наукові праці в таких аспектах: сутність, фактори, етапи, особливості соціалізації людини; сутність, ознаки, функції, класифікація, виховний потенціал сім'ї (Мудрик, 2003; Мардахаєв, 2002); тренінговий курс із формування батьківської компетентності «Батьківство в радість» (Лактіонова; Зверева, 2009).

Мета статті – визначити особливості, функції, типи сім'ї в соціалізації особистості; обґрунтувати застосування технологій соціального виховання особистості з метою формування компетентностей дітей і батьків, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини, на основі партнерства сім'ї, фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, інших педагогічних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі результатів аналізу наукової соціально-педагогічної літератури та практичного соціально-педагогічного досвіду ми сформулювали таке комплексне визначення: **сім'я** – це мала, соціальна, динамічна, багатофункціональна група людей, що базується на шлюбі, кровній спорідненості, родинних відносинах, усиновленні або іншій формі (опіка, піклування, патронат) улаштування дітей на виховання, члени якої разом проживають, пов'язані спільним побутом, взаємною моральною та матеріальною відповідальністю, спільністю формування й задоволення соціально-культурних, соціально-економічних та інших потреб; характеризується сукупністю соціальних ролей, норм, правил, зразків поведінки, прав та обов'язків, які регулюють відносини між подружжям, батьками й дітьми, братами та сестрами й іншими родичами (Сушик, 2014, с. 118).

Сім'я в соціалізації особистості виконує певні функції: 1) соціальну, визначену потребами суспільства; 2) індивідуальну, обумовлену потребами особистості (див. табл. 1).

Виховний потенціал сім'ї, на думку Л. В. Мардахаєва, – це комплекс факторів і умов, які визначають її здатність реалізувати розвивальну, освітню, вихов-

ну, захисну та інші функції в соціалізації особистості, зокрема:

1) *соціально-культурні фактори* – соціальні цінності сім'ї; загальна культура її членів, соціально-психологічна атмосфера;

2) *соціально-економічні фактори* – фінансові, матеріальні ресурси сім'ї, котрі можуть бути використані для розвитку, навчання, виховання дитини; зайнятість членів сім'ї на роботі та їхні часові можливості займатися безпосереднім вихованням дітей;

3) *техніко-гігієнічні фактори* – місце проживання (місто, селище або село); санітарно-гігієнічні умови проживання; особливості способу життя сім'ї;

4) *демографічні фактори* – структура й склад сім'ї; кількість, вік, стать дітей у сім'ї;

5) *соціально-педагогічні фактори* – оптимальне й ефективне використання соціально-педагогічних можливостей сім'ї у соціалізації дітей (Мардахаєв, 2002, с. 259–260).

Благополучна сім'я – ефективний мікрофактор соціалізації особистості; мала, соціальна, багатофункціональна група людей для соціальної інтеграції, адаптації, розвитку, спілкування, навчання, виховання, захисту дитини. Благополучна сім'я має такі особливості: 1) спрямованість на сімейне благополуччя, щастя; 2) спільність сімейних цінностей, ціннісних орієнтацій, переконань, норм, правил, зразків поведінки; 3) демократичний стиль управління та спілкування в сім'ї; 4) соціально-рольова адаптованість; 5) взаємна моральна та матеріальна відповідальність членів сім'ї; 6) високий рівень фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я сім'ї; 7) гідність, толерантність, доброзичливість, чесність, емпатійність, тактовність у сімейних міжособистісних взаєминах; 8) ефективність вирішення різних життєвих ситуацій задля інтересів сім'ї; 9) спільне проведення цікавого, змістовного сімейного дозвілля; 10) розвиток, збереження сімейних традицій.

Класифікація сімей, розподіл на групи за спільною ознакою здійснюється з метою визначення їхніх типових характеристик, які обумовлюють особливості соціалізації особистості в них (див. табл. 2).

Згідно із Порядком організації надання соціальних послуг *до сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини* через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників, належать:

1) сім'ї, у яких дітей відібрано у батьків без позбавлення їх батьківських прав; 2) сім'ї, де триває процес розлучення батьків і вирішується спір між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання дітей, участі батьків у їх вихованні; 3) сім'ї з дітьми, в яких тривала хвороба батьків перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; 4) сім'ї, у яких виховуються діти з інвалідністю, та сім'ї з дітьми, у яких батьки мають інвалідність; 5) сім'ї, у яких батьків поновлено в батьківських правах; 6) сім'ї з дітьми, де батьки є трудовими мігрантами; 7) малозабезпечені сім'ї з дітьми; 8) сім'ї, діти з яких перебувають у закладах інституційного догляду та виховання; 9) сім'ї, дітей з яких влаштовано в сім'ю патронатного вихователя; 10) сім'ї, у яких діти систематично самовільно залишають місце проживання; 11) сім'ї, у яких діти систематично без поважних причин не відвідують заклади освіти (Порядок організації надання соціальних послуг, 2020).

Основні функції сім'ї в соціалізації особистості

№ з/п	Назва функції	Соціальне призначення	Індивідуальне призначення
1	<i>Репродуктивна</i>	біологічне відтворення суспільства, розвиток, збереження, зміцнення репродуктивного здоров'я населення	реалізація потреби особистості народжувати дітей
2	<i>Розвивальна</i>	забезпечення фізичного, психічного, духовного, соціального розвитку членів суспільства	усебічний, гармонійний розвиток особистості
3	<i>Виховна</i>	формування компетентних особистостей, здатних ефективно соціалізуватися, здобувати освіту, професію, будувати кар'єру, формувати благополучну сім'ю, керувати щасливим життям	формування батьківської компетентності та реалізація потреби особистості в усвідомленому, відповідальному, компетентному батьківстві. Забезпечення ефективної соціалізації особистості в благополучній сім'ї
4	<i>Комунікативна</i>	формування комунікативної компетентності членів суспільства	формування комунікативної компетентності та реалізація потреби особистості у спілкуванні
5	<i>Господарсько-побутова</i>	забезпечення комфортних умов проживання сім'ї	забезпечення й передання господарсько-побутових послуг від одних членів сім'ї до інших
6	<i>Економічна</i>	економічна підтримка неповнолітніх і непрацездатних членів суспільства	забезпечення й одержання фінансових, матеріальних ресурсів одними членами сім'ї від інших (у випадку неповноліття, непрацездатності чи в обмін на послуги)
7	<i>Первинного соціального контролю</i>	соціальна (правова і моральна) регламентація поведінки членів сім'ї у різних сферах життєдіяльності	формування та застосування соціальних норм, правил, зразків поведінки у відносинах між членами сім'ї
8	<i>Соціально-статусна</i>	відтворення соціальної структури суспільства	отримання та надання певного соціального статусу членам сім'ї. Реалізація соціально-статусних потреб одних членів сім'ї через інших
9	<i>Рекреативна</i>	організація та проведення дозвілля, формування дозвіллевої компетентності членів суспільства	організація дозвілля сім'ї та окремих її членів
10	<i>Психологічна</i>	забезпечення психічного здоров'я членів суспільства	задоволення потреб особистості у відпочинку, відтворенні фізичних та психічних сил
11	<i>Захисна</i>	забезпечення соціального захисту членів суспільства, зокрема неповнолітніх і непрацездатних	забезпечення соціального захисту одними членами сім'ї іншим

Стаття 1 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» визначає, що «**соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю** – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу» (Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», 2019).

В енциклопедії для фахівців соціальної сфери обґрунтовано «**партнерство (соціальне)** – об'єднання зусиль різних суб'єктів (соціальних партнерів) заради спільно визначених цілей, що передбачає низку спільних дій, спільний пошук шляхів розв'язання наявних проблем або нових можливостей і їх реалізацію» (Зверева; Поліщук, 2012, с. 228–229).

На нашу думку, на етапах первинної та вторинної соціалізації людини провідними процесами, що спрямовані на оволодіння соціальним досвідом для ефективного розв'язання складних життєвих проблем, є соціальне виховання та самовиховання особистості. Зокрема, фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, інші педагогічні працівники здійснюють соціальне виховання особистості на етапах первинної (цільові групи дітей віком до 18 років) і

вторинної соціалізації (цільові групи батьків дітей різного віку).

Сучасні технології соціального виховання реалізують компетентнісний підхід, зорієнтований на здобуття актуального, раціонального, ефективного, оптимального соціального досвіду особистості, який передбачає динамічну, інтегровану сукупність компетентностей, що визначає здатність особи ефективно соціалізуватися, здійснювати освітню, професійну та інші види діяльності (Сушик, 2019, с. 92).

Із метою соціальної підтримки сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини або перебувають у цих умовах (Порядок організації надання соціальних послуг, 2020), фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги, педагогічні працівники на основі партнерства реалізують технології соціального виховання, зорієнтовані на розвиток, формування інтегрованої сукупності компетентностей особистості, зокрема:

1. Технологія формування здорового способу життя з використанням методу «рівний – рівному», спрямована на розвиток, формування здоров'язбережувальної, комунікативної, правової, життєвої компетентностей дітей підліткового та юнацького віку (Сушик, 2019, с. 93–95).

2. Технологія соціального виховання «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», спрямована на розвиток, формування життєвої, комунікативної, правової, соціальної, економічної, дозвілєвої компетентностей дітей підліткового та юнацького віку та їх батьків (Сушик, 2020, с. 162–167).

3. Технології соціального виховання особистості, спрямовані на формування компетентності батьків дітей різного віку (див. табл. 3).

На основі аналізу соціально-педагогічної літератури, під **батьківством** ми розуміємо кровне і юридичне споріднення батьків із їхньою дитиною, забезпечення батьками (рідними, прийомними, вихователями, усиновителями) оптимальних умов для ефективного розвитку, спілкування, навчання, виховання, захисту дітей (Сушик, 2014, с. 125).

Компетентність батьків – це динамічна, комплексна характеристика особистості, що передбачає сформованість системи цінностей, ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок, здатності до якісного вико-

нання функцій батьків стосовно народження, догляду, розвитку, спілкування, навчання, виховання, захисту дітей, та здобувається в освітній, виховній, практичній діяльності.

Згідно з нашою науковою позицією формування компетентності батьків дітей різного віку в реалізації технології соціального виховання особистості передбачає такі послідовні етапи:

1. Формування цінності батьківства, **ціннісної орієнтації на усвідомлене, відповідальне, компетентне батьківство, знань про складники батьківства, функцій, норми, правила, моделі поведінки батьків.**

2. Формування **відповідального ставлення до батьківства.**

3. Формування **переконання розвивати компетентність батьків** для ефективної соціалізації дітей на різних вікових етапах.

4. Формування **умінь, навичок відповідальної поведінки батьків** щодо соціалізації дітей.

5. Формування **здатності батьків застосовувати інтегровану сукупність компетенцій** у визначених умовах.

Таблиця 2

Класифікація сімей за різними критеріями

№ з/п	Класифікаційна ознака	Типи сімей
1	<i>За складом</i>	проста або нуклеарна (із двох поколінь – батьків і дітей); складна сім'я (із кількох поколінь)
2	<i>За структурою</i>	повна (батьки без дітей, батьки з дітьми); неповна (один з батьків із дітьми)
3	<i>За кількістю дітей</i>	бездітна сім'я; одnodітна (з однією дитиною); малодітна (із двома дітьми); багатодітна (із трьома та більше дітьми)
4	<i>За сімейним стажем</i>	молода сім'я; сім'я середнього шлюбного віку; зріла сім'я
5	<i>За типом лідерства</i>	демократична (партнерська); авторитарна (домінаторна)
6	<i>За етнічним (національним) складом</i>	моноетнічна (однаціональна); поліетнічна (міжнаціональна)
7	<i>За соціальним складом (рівнем освіти, видом професійної діяльності)</i>	соціально гомогенна (однорідна); соціально гетерогенна (неоднорідна)
8	<i>За професійною діяльністю подружжя</i>	сім'я юристів; сім'я лікарів; сім'я педагогічних працівників; сім'я військовослужбовців; сім'я фермерів
9	<i>За місцем проживання</i>	міська; сільська; віддалена (проживає у віддалених районах)
10	<i>За рівнем матеріальної забезпеченості</i>	сім'я, що перебуває за межею бідності; малозабезпечена; забезпечена або сім'я із середнім матеріальним достатком; заможна або сім'я із високим матеріальним достатком; елітарна або сім'я із дуже високим матеріальним достатком
11	<i>За якістю сімейних взаємин</i>	благополучна; неблагополучна
12	<i>За особливими умовами сімейного життя</i>	сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини; сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах (Порядок організації надання соціальних послуг, 2020)

Пропонуємо обґрунтування компетентнісного підходу в реалізації технології соціального виховання

«Батьківство в радість» батьків дітей дошкільного віку (див. табл. 3).

Таблиця 3

Характеристика технології соціального виховання «Батьківство в радість» батьків дітей дошкільного віку на основі компетентнісного підходу

№ з/п	Компоненти технології	Характеристика компонентів технології			
1	<i>Об'єкт технології</i>	батьки, які мають дітей від народження до шести років та проблеми з їх вихованням, перебувають у складних життєвих обставинах			
2	<i>Суб'єкти реалізації технології</i>	фахівці із соціальної роботи, соціальні педагоги закладів загальної середньої освіти, вихователі закладів дошкільної освіти			
3	<i>Мета технології</i>	підвищення рівня компетентності батьків у догляді, розвитку, спілкуванні, вихованні дітей дошкільного віку			
4	<i>Завдання технології</i>	1) розвиток, формування соціальної компетентності батьків дітей дошкільного віку; 2) розвиток, формування здоров'язбережувальної компетентності батьків дітей дошкільного віку; 3) розвиток, формування комунікативної компетентності батьків дітей дошкільного віку			
5	<i>Структура технології</i>	Модуль 1. Беремося до роботи			
		Модуль 2. Батьки: вчимося піклуватися про себе			
		Модуль 3. Розуміння стресу			
		Модуль 4. Управління стресом			
		Модуль 5. Управління гнівом			
		Модуль 6. Спілкування: вчимося без слів розуміти дитину			
		Модуль 7. Спілкування: вчимося слухати і чути дитину			
		Модуль 8. Спілкування: вчимося розмовляти з дитиною			
		Модуль 9. Розвиток дитини: основи			
		Модуль 10. Дисципліна: закладаємо основи			
		Модуль 11. Дисципліна: батьківська скарбничка			
		Модуль 12. Дисципліна: вчимося долати проблемну поведінку			
6	<i>Зміст технології</i>	1) розвиток, формування соціальної компетентності батьків дітей дошкільного віку:			
		Модуль 1. Беремося до роботи	цінність	батьківство	
		Модуль 2. Батьки: вчимося піклуватися про себе.			
		Модуль 9. Розвиток дитини: основи.	ціннісна орієнтація	усвідомлене, відповідальне, компетентне батьківство	
		Модуль 10. Дисципліна: закладаємо основи.	знання	сутність, ознаки, функції сім'ї, особливості благополучної сім'ї; сутність батьківства, функції батьків; сутність, складники, показники, особливості розвитку дітей різного віку; сутність, особливості, методи, прийоми, засоби стимулювання позитивної поведінки, умови ефективного використання методів виховання дітей	
		Модуль 11. Дисципліна: батьківська скарбничка.	переконання	відповідальне ставлення до батьківства; розвиток, формування батьківської компетентності	
		Модуль 12. Дисципліна: вчимося долати проблемну поведінку	уміння, навички	створювати оптимальні умови для ефективного розвитку, спілкування, виховання дітей	
			здатність	забезпечити ефективний розвиток, спілкування, виховання дітей	
				2) розвиток, формування здоров'язбережувальної компетентності батьків дітей дошкільного віку:	
		Модуль 2. Батьки: вчимося піклуватися про себе.	цінність	здоров'я	
Модуль 3. Розуміння стресу.	ціннісна орієнтація	збереження, зміцнення фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я			
Модуль 4. Управління стресом.	знання	сутність, показники психічного здоров'я, сутність, види, етапи виникнення емоцій, почуттів; сутність, ознаки, причини, стадії розвитку стресу, методи саморегуляції емоцій, почуттів, поведінки особистості (самонавіювання, бібліотерапія, музикотерапія, відеотерапія, ігротерапія, інші види арттерапії)			
Модуль 5. Управління гнівом	переконання	відповідальне ставлення до фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я			

№ з/п	Компоненти технології	Характеристика компонентів технології	
		уміння, навички	регулювати та пристосовувати до нових умов і ситуацій власні думки, емоції, почуття, поведінку; використовувати методи саморегуляції емоцій, почуттів, поведінки особистості для попередження та подолання стресових ситуацій
		здатність	застосовувати здоров'язбережувальні компетенції у стресових ситуаціях
	<p>Модуль 6. Спілкування: вчимося без слів розуміти дитину. Модуль 7. Спілкування: вчимося слухати і чути дитину. Модуль 8. Спілкування: вчимося розмовляти з дитиною</p>	3) розвиток, формування комунікативної компетентності батьків дітей дошкільного віку:	
		цінність	спілкування з дитиною
		ціннісна орієнтація	ефективне спілкування з дитиною
		знання	особливості, види (вербальне, невербальне), стилі, методи, прийоми, засоби спілкування з дітьми дошкільного віку; сутність, ознаки, види, прийоми активного слухання дітей
		переконання	гуманне, толерантне, емпатійне спілкування з дитиною
		уміння, навички	ефективно застосовувати вербальні та невербальні методи, прийоми, засоби спілкування з дітьми; активно слухати; сприймати та розуміти потреби, інтереси, мотиви, емоції, почуття, поведінку дітей
		здатність	ефективно спілкуватися з дітьми
7	Форми реалізації технології	групові форми (10–15 осіб) соціального виховання особистості: тренінг, тренінгові заняття	
8	Методи реалізації технології	методи соціального виховання особистості: бесіда, інформаційне повідомлення, переконання, приклад, дискусія, перегляд та обговорення відеофільмів, метод вправ, робота в парах або малих групах, кейс-метод	
9	Тривалість реалізації технології	13 занять по 2 академічні години (26 академічних годин) із періодичністю 1–2 рази на тиждень упродовж півріччя або року	
10	Навчально-методичне забезпечення технології		
	Батьківство в радість: тренінговий курс із формування батьківської компетентності (2009) / авт.-упоряд.: Г. М. Лактіонова, І. Д. Зверева. 2-е вид., перер. і доп. Київ: Фенікс. 360 с. URL: https://sirotstvy.net/upload/iblock/440/440f29a14a8eded75da5832ee8f3fe46.pdf (дата звернення: 20.01.2021)		

Висновки. До основних етапів упровадження технологій соціального виховання дітей, батьків у партнерстві сімей, фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, педагогічних працівників належать такі основні складові (Сушик, 2019, с. 95; 2020, с. 167):

1. Діагностика доцільності використання технологій соціального виховання з метою формування компетентностей дітей, батьків на локальному, місцевому, регіональному, державному рівнях.
2. Підвищення компетентності фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, педагогічних працівників із реалізації технологій соціального виховання дітей та батьків.
3. Забезпечення закладів освіти навчально-методичними матеріалами з реалізації технологій соціального виховання дітей та батьків.
4. Реалізація технологій соціального виховання дітей, батьків на локальному, місцевому, регіональному, державному рівнях.
5. Діагностика результатів реалізації технологій соціального виховання дітей та батьків.
6. Обмін досвідом фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів, педагогічних працівників щодо ефективної реалізації технологій соціального виховання дітей та батьків.

Перспективи подальших досліджень передбачають обґрунтування компетентнісного підходу в реалізації технологій соціально-фінансової освіти й виховання «Творимо майбутнє відповідально й ощадливо» дітей юнацького віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Мудрик, А. В. (2003). Социальная педагогика: учебник / под ред. В. А. Сластенина. Москва: Изд. центр «Академия». 200 с.
- Словарь по социальной педагогике (2002): учеб. пособие / автор-составитель Л. В. Мардахаев. Москва: Изд. центр «Академия». 368 с.
- Батьківство в радість: тренінговий курс з формування батьківської компетентності (2009) / авт.-упоряд.: Г. М. Лактіонова, І. Д. Зверева. 2-ге вид., перер. і доп. Київ: Фенікс. 360 с. URL: <https://sirotstvy.net/upload/iblock/440/440f29a14a8eded75da5832ee8f3fe46.pdf> (дата звернення: 20.01.2021).
- Сушик, Н. С. (2014). Основи соціалізації особистості: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк. 188 с.
- Порядок організації надання соціальних послуг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#n10> (дата звернення: 20.01.2021).
- Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 20.01.2021).
- Енциклопедія для фахівців соціальної сфери (2012) / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ; Сімферополь: Універсум. 536 с. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/encyclopedia_social_work.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Сушик, Н. (2020). Компетентнісний підхід у реалізації технології соціального виховання «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» дітей підліткового та юнацького віку. *Нова педагогічна думка*. Рівне: РОІППО. №2 (102). С. 161–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_2_37 (дата звернення: 20.01.2021).

Сушик, Н. (2019). Компетентнісний підхід у реалізації технології формування здорового способу життя дітей підліткового та юнацького віку з використанням методу «рівний – рівному». *Нова педагогічна думка*. Рівне: РОІППО. № 4 (100). С. 91–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2019_4_21 (дата звернення: 20.01.2021).

REFERENCES

Mudryk, A. V. (2003). *Sotsyalnaia pedahohyka* [Social Pedagogy]: uchebnyk / pod red. V. A. Slastenyna. Moskva: Yzd. tsentr «Akademyia». 200 s. [In Ukrainian].

Slovar po sotsyalnoi pedahohyke [Social Pedagogy Dictionary]: ucheb. posobye (2002) / avtor-sostavitel L. V. Mardakhaev. Moskva: Yzd. tsentr «Akademyia». 368 s. [In Russian].

Batkivstvo v radist [Fatherhood in joy]: treninhovyi kurs z formuvannia batkivskoi kompetentnosti (2009) / avt.-uporiad.: H. M. Laktionova, I. D. Zvierieva. 2-he vyd., perer. i dop. Kyiv: Feniks. 360 s. URL: <https://sirotstvy.net/upload/iblock/440/440f29a14a8eded75da5832ee8f3fe46.pdf> (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Sushyk, N. S. (2014). *Osnovy sotsializatsii osobystosti* [Fundamentals of socialization of personality]: navch.-metod. posib. Luts'k: Vezha-Druk. 188 s. [In Ukrainian].

Poriadok orhanizatsii nadannia sotsialnykh posluh [The order of social services organization], zatverdzhenyi postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 chervnia

2020 r. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#n10> (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Pro sotsialnu robotu z simiamy, ditmy ta moloddiu [On social work with families, children and youth]: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for social specialists] (2012) / za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi. Kyiv; Simferopol: Universum. 536 s. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/encyclopedia_social_work.pdf (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Sushyk, N. (2020). Kompetentnisnyi pidkhid u realizatsii tekhnolohii sotsialnoho vykhovannia «Osobysta hidnist. Bezpeka zhyttia. Hromadianska pozytsiia» ditei pidlitkovoho ta yunatskoho viku [Competence approach in the implementation of technology of social education “Personal dignity. Safety of life. Civic position” of adolescents and young children]. *Nova pedahohichna dumka*. Rivne: ROIPPO. №2 (102). S. 161–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_2_37 (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Sushyk, N. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid u realizatsii tekhnolohii formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia ditei pidlitkovoho ta yunatskoho viku z vykorystanniam metodu «rivnyi – rivnomu» [Competent approach in the implementation of technology of the formation of a healthy way of life of adolescents and young children using the “equal to equal” method]. *Nova pedahohichna dumka*. Rivne: ROIPPO. № 4 (100). S. 91–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2019_4_21 (data zvernennia: 20.01.2021). [In Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 25.01.2021 р.

УДК 373.3:364-787.7

DOI: 10.37026/2520-6427-2021-105-1-70-75

Лілія ТИЩЕНКО,

доцент кафедри педагогіки,
психології та корекційної освіти
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-8126-327X
e-mail: l.tyshchenko@roippo.org.ua

ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «педагогіка партнерства», окреслено його принципи на засадах. Педагогіку партнерства представлено як чинник формування ефективних взаємостосунків всіх учасників освітнього процесу – учнів, педагогів та батьків. Відповідно до Концепції «Нова українська школа» педагогіку партнерства представлено на різних рівнях, зокрема «педагог – учні», «учень – учень», «педагог – батьки».

Особливу увагу зосереджено на соціалізації, адаптації та налагодженні відносин, визначенні спільних цінностей, розвитку комунікативних навичок здобувачів освіти, організації суб'єкт-суб'єктних взаємин на рівних умовах. Розкрито роль безпечного освітнього середовища для

створення комфортної атмосфери розуміння, підтримки, поваги, толерантності під час ранкових зустрічей та організації групової діяльності здобувачів освіти.

Обґрунтовано підходи і способи організації педагогіки партнерства на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, балансу прав, обов'язків та відповідальності, зокрема подано орієнтовну тематику батьківських зборів й особливості їх проведення з метою ефективної партнерській взаємодії педагога та батьків.

Ключові слова: взаємостосунки, взаємодія, діалог, гуманізація освіти, демократичний підхід, педагогіка партнерства, співробітництво, учасники освітнього процесу.